

Бұйырк

№43 27 нші мартда, 1923 нші жлда

Түркстен Респүблікесінң Халқ ағарту кәмесері, қазақ-қрғз білм кәмесиесінң 1923 нші жлдың 23 нші мартндағы қазақ імләсі (жазыуы) тақырыпты жаңа ережелерн бекітп, Түркстенде қолдануға бұйырады.

Түркстен Респүблікесінң халқ ағарту

кәмесері: **С.Хожанф**

Іс басқарушысы: **Ланшакоф**

Түркстен респүблікесндегі аймақтқ қазақ-қрғз білм кәмесиесінң 1923нші жлдң 23нші мартндағы (хамалндағы) №71лы қаулысы.

Қазақ-қрғз імләсі (жазыуы) тақрбты жаңа ережелер.

1. Даусты «ى» (ы) ноқатсз «ۋ», «ۋ», «ى» харфы мен жазылады; Жарты даусты «ي» (й/и) астына екі ноқат қойылб «ۋ», «ۋ», «ى» харфымен жазылады. (*) «ۋ» харфы бітеу бұунда-ғана жазлмайды. Бас бұун ашқ болса, онда-да қалмай жазылб отырады. «ۋ» (ы) бас бұунда жазлмайды деген ереже бұзылады.

2. «ۋ» (ұ) харфы мен (ұтрлы «ۋ» (ұ)) даусты «ۋ» (ұ)-ғана жазылады; жарты даусты «ۋ» (у) үстіне үш ноқат қойлған «ۋ» (у) харфы мен жазылады.

(*) Жеке һәм сөздң соңнда жазылатұн астнда қос ноқаты бар «ي» (й/и) басбаханада болмағандқдан азрге ноқатсз «ى» басыла тұрады.

3. Астнда тк жөнді екі ноқаты бар «ۋ» харфы қазақ әлпбійінен шығрылады; мұнң орнына үшкл қалбты «ۋ» (е) жазылады – сөздң бас бұуыннда «ۋ» (е) орнына «ۋ» жазылады деген ереже бұзылады.

4. Қазақ тіліне сіңісіб кеткен, қазақ-қрғз тілнде жоқ «خ» (х), «ف» (ф), «ه» (һ) дыбсдары бар жат сөздерді жазу үшін қазақ-қрғз әлпбіііне ғарабтң «خ» (х), «ف» (ф), «ه» (һ) харфдері кіреді. Бұл үш харф бен белгіленетұн дыбсдар-да, қазақ-қрғздң өз тілндегі дыбсдар сықлды, әр қайсысы екі түрлі, қатты-да жұмсақ-да айтылады делінб, алднда-да керегнде дайекші «ۋ» қойылб жазылады.

5. «ۋ» (у) дң алдндағы даусты дыбс «ۋ» (ұ) я «ى» (ы) екені дұдамал естлсе, ол дұдамал дыбсты ашқ бұуннң аяғына келтірб сөзді өзгертп айтқанда «ۋ» (ұ) болб естлсе, «ۋ» (ұ) харфы жазылады («сұуы» – «сұу», «тұуы» – «тұу»), «ى» (ы) болб естлсе, «ى» (ы) харфы, ол тақырбты ереже бойнша ашқ бұунда жазылб, бітеу бұунда жазылмайды («жазыуы» – «жазу», «сұлыуы» – «сұлу», «оқыу ы» – «оқу»).

6. Бұрн «тн» болб жазылатұн етстк жалғауы «ۋ» (ұ) харфы мен «тұн» делінб жазылады («оқыйтұн», «жазатұн»).

7. Қосалқы сөздер түбр сөзге сызқша мен («-») жалғанб жазылады.

8. «Ма», «ба», «ме», «бе» деген қосалқы сөз түбр сөз бен жалғаудң араснда келсе, түбр сөзге сызқша мен жалғанб, жалғау мен брге жазылады («келе-місн», «жақсы-мысн»). Бұл сөз «еді» деген етсткдң алднда келб, өзінң алдндағы сөз бен үшеуі бр сөз сықлды айтылатұн болса, қосалқы сөз алдндағы сөзге сызқша мен жалғанб, «еді» бөлек жазылады («келер-ме еді», «келер-ме екен»).

9. «Еді» деген етстк бен алдндағы сөздң араснда «ійгі» деген сөз болб, үшеуі бр сөз сықлды айтылатұн болса, үшеуі үш бөлек жазылады («келсе ійгі еді»).

10. Жалпылағш қос сөздер арасына сызқша қойылб жазылады («*аяқ-табақ, кійм-кешек, төсек-орн*»). Жалқылағш қос сөздің екеуі бірдей қатты, я екеуі де жұмсақ айтылатұн болса, екеуі бірге жазылады. Біреуі қатты, біреуі жұмсақ айтылатұн болса, арасына сызқша қойылб жазылады («*басқұр*», «*жел-бау*», «*Кене-сары*», «*Оспанқұл*», «*мрза-шөл*», «*Қызлқұм*», «*Түркстен*», «*Есенгелді*»).

11. Етстіктің бірінші жақтық жалғауы «м» болса, оған сәйкес екінші жақтық жалғау «ң» болады. Етстіктің бірінші жақтық жалғауы «мн» болғанда, оған сәйкес екінші жақтық жалғауы «сн» болады («*бардм*», «*бардң*», «*бармн*», «*барасн*»).

12. Сан белгісіне ғарабша сыпрлар (1, 2, 3 ...) алынады. Ғарабша сыпрмен нөмрленген бір ұғым ішінен жіктелб, әрбір жігн нөмрлеу үшін һәм басқа сол сықлды орндарда һүнді сыпрлары (١, ٢, ٣ ...) жазылады. Ғараб сыпрларымен нөмрленген ұғымдарды таб-табақ бөлп, әр табды нөмрлеу үшін һәм басқа сол сықлды орндарда Рұм сыпрлары (I, II, III ...) қолданылады. «Нөмр» деген сөзді белгілеу үшін латнша «№» харфы жазылады. Әуелі сыпр жазылп, «№», сыпрдың сол жағына жазылады («*72 нші нөмр*» деген сөз «*№ 72*» болп жазылады).

Қазақ-қрғз білім кәмесиесінң бастығы: ***Х.Дос-Мұхамметф***

Мүшелері: ***М.Жұмабайф***
А.Дийуайф

(Ескерту: мәтін емле ережелері болғандықтан ережелердің нақты сипатын көрсету үшін түпнұсқаға дәлме-дәл транскрипция жасалды – Е.Маралбек)